

รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี
**The Model fo Development the Temples for Being Community
Learning Centers in Udon Thani Province**

พระมหาทองเจริญ สมจิตโต (สุคสี), สมเดช นามเกต,
พระมหาประทีป อภิวัตตโน, อริย์ธัช เลิศรวมโชค, และ พระครูสุตสารบัณฑิต (จันทงค์ ฌมโผ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

**Phramaha Tongjarern Samajitto (Sudsee),
Somdet Namket, Phamaha prateep Abhivatdhano,
Arithat Loesruamchok and PhrakruSutasarabandit (Jumnong Pompai)**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand
Corresponding Author, Email: arithat.loes@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สันทนาการกลุ่ม มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 37 รูป/คน นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (2) มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหาในชุมชน (3) มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน (4) เป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปจารีตประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน (5) เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์ (6) สร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง 2) การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี พบว่า เจ้าอาวาสถือว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัด 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) การสาธารณูปการ (5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ 3) รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี รูปแบบที่ 1 ศูนย์ศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมี การศึกษาที่สูง ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดีงาม ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดง ศักยภาพ ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน รูปแบบที่ 2 ศูนย์กิจกรรมสร้าง เสริมปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนพัฒนาตนเอง ตาม

* วันที่รับบทความ : 2 มิถุนายน 2567; วันแก้ไขบทความ 11 มิถุนายน 2567; วันตอบรับบทความ : 12 มิถุนายน 2567

หลักศีล สมาธิ และปัญญา รูปแบบที่ 3 ศูนย์บริการสารสนเทศ พัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนา และชุมชนออกเผยแผ่ อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ถูกต้องด้านพระพุทธศาสนา รูปแบบที่ 4 ศูนย์เรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนเข้าใจและร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรมวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ รูปแบบที่ 5 ศูนย์พัฒนาชีวิตจิตใจ จัดห้องสมุดชุมชนภายในวัด รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชุมชน จัดมุมอ่านหนังสือ จัดพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน รูปแบบที่ 6 พัฒนาเครือข่ายศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ วัด ชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด ชุมชน วัด ชาวบ้าน และ หน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาวัด; ศูนย์กลางการเรียนรู้; การเรียนรู้ชุมชน

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the development of temples as centers of community learning. 2) to study the development of temples as centers of community learning in Udon Thani Province. 3) to propose a model for developing temples as centers of learning. Community learning center in Udon Thani province It is qualitative research. By studying document information Related research Data were then analyzed from interviews and group discussions with 37 key informants/people. Data were presented in a descriptive manner.

The results of the research found that 1) Developing the temple to be a community learning center found to have 6 elements: (1) being a community learning center (2) having activities that lead to the thought process for solving problems in the community. (3) Providing services that promote and develop information learning for the people. (4) Be a source of learning about arts, customs, culture and wisdom of the community. (5) Be a pleasant community learning center. (6) Create a network. Learning network and virtual learning center 2) Developing the temple to be a learning center for the community in Udon Thani province. It was found that the abbot is considered to have an important role in the development of the temple in 6 areas: (1) governance (2) Religious education (3) Propagation (4) Public utilities (5) Educational assistance (6) Public welfare 3) Model for developing temples into community learning centers in Udon Thani province. Model no. 1 Lifelong Study Center Encourage monks and novices to have higher education Encourage monks and novices to have good behavior. Encourage local scholars to show their potential. Encourage local scholars to participate in community development. Model 2: Activity center to build and enhance wisdom. Encourage monks, novices, and citizens to develop themselves according to the principles of precepts, meditation, and wisdom. Model 3: Service center. information Develop media about Buddhism and community missions Training monks and novices and the public in the correct use of media regarding Buddhism. Type 4: Arts and Culture Learning Center. Encourages monks, novices and the public to understand and join in the continuation of local arts and culture. Organize activities to preserve local arts and culture. Organize activities on important Buddhist days on a regular basis, Model 5: Mental Life Development Center Organize a community library

within the temple. Collection of books about Buddhism and community. Set up a reading corner Organize a museum that reflects the community's way of life. Model 6: Develop a network of learning centers in the community, including temples, communities, villagers, and government agencies coordinating to organize learning resources within the temple. Communities, temples, villagers, and government agencies coordinate together. Organize learning resources in the community

Keywords: temple development; learning center; community learning

บทนำ

คำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นที่ สนทนาธรรม บ้างก็ว่า มาจาก “วัตร” อันหมายถึงกิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่าการ จำ คีล ซึ่งวัด (วัตร) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักผ่อนหรือ สถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่ก็มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “วัดวา” อันหมายถึง การกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมพระยารัศยานุวัตติวงศ์ และพระยาอนุমানราชธน พ.ศ. 2521: 248) เพราะวัดกับความ มีความหมายอย่างเดียวกัน คือการสอบขนาด หรือปริมาณของสิ่งต่าง ๆ เช่น ความยาว ความกว้าง เป็นต้น วัดในนัยยะอย่างหลังนี้จึงหมายถึง พื้นที่ แต่เดิมครั้งพุทธกาลนั้น มีการใช้คำว่า “อาราม” เป็นคำ เรียกชื่อ ศาสนสถานในทางพุทธศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีผู้ศรัทธาถวายพระพุทธรูปใน ระยะเวลาแรกๆ เช่น “เขตวนาราม” หรือชื่อเต็มว่า “เขตวน อนาถบิณฑิกสส อาราม” ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของอนาถบิณฑิกที่ป่าเขต” หรือ “เวฬุวนาราม” หรือ “บุพผาราม” เป็นต้น โดย “อาราม” หรือ “อาราม” ในคำอ่านของไทยแปลว่า สวน (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมพระยารัศยานุวัตติวงศ์ และ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. 2526 : 131) การสร้างวัดในประเทศไทยนั้น นอกเหนือจากจะเป็นการสร้างตามคติโบราณดังกล่าวแล้ว ในเวลาต่อมาก็ยังมีปัจจัยสำคัญหลักบางประการที่เป็นเหตุจูงใจไปสู่การสร้างวัด ดังนี้ 1. สร้างเพื่อให้เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง 2. สร้างเพื่อให้เป็นวัดประจำวัง สำหรับพระมหากษัตริย์จะทรงใช้เป็นที่พักประทับพระราช พิธีหรือพระราชกุศล ส่วนใหญ่มักสร้างอยู่ติดกับพระบรมมหาราชวัง 3. สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นวัดประจำรัชกาล 4. สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ ในบริเวณ ที่เป็นนิวาสนสถานเดิมของบุพการีของ พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์หรือคหบดี เพื่อเป็นการอุทิศกุศลบุญแห่งการถวายที่ดิน และการสร้างนั้นแต่ผู้ล่วงลับไปแล้ว 5. สร้างขึ้นบนพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่ถวายพระเพลิง พระศพ หรือพระบรมศพมาก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นอนุสรณ์ในการรำลึกถึงบุคคลผู้นั้น รวมทั้งเป็นการอุทิศบุญแต่ผู้นั้นด้วย 6. สร้างขึ้น ณ ที่ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ 7. สร้างขึ้นตามคติประเพณีนิยมบางประการ (โชติ ภัคยาณมิตร, 2539: 87) เพราะสังคมไทยเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุมาก เนื่องจากเชื่อว่า พระภิกษุ นั้นเป็นผู้มีความรู้ มากกว่าฆราวาส เป็นผู้ทรงศีล ย่อมพูดแต่ความจริง และเป็นครูบาอาจารย์ (ชัย เรื่องศิลป์, 2017: 433) ความสัมพันธ์ระหว่าง คนในชุมชนที่มีต่อวัด

จึงผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของ ทุกคนนับแต่เกิดจนตาย คำสั่งสอนจึงได้รับความ เชื่อถืออย่างไว้ความ คลางแคลงใจ ดังนั้นพระสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของสังคมในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะ ในทางที่เป็นมงคลและอัปมงคล ส่วน วัด นั้นเป็นสถานที่รับใช้บริการงานประเพณีการทำบุญต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาส เนื่องในวัน สำคัญทางศาสนาซึ่งมีอยู่แทบตลอดทั้งปี รวมทั้งเป็น สถานที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน นับแต่การบวชเณรจนถึง บวชเป็นพระภิกษุ สถานที่ให้ความสงบเยือก เย็นทางใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติธรรม สมาธิ เป็นสถานที่ชุมนุมของสังคมทุก กาลวาระ เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้าน งานเทศกาลรื่นเริงที่มีการ ออกร้าน มีมหรสพต่าง ๆ เป็นต้น เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเนื่องในการตาย เช่น การตั้งศพสวด พระ อภิธรรม การเผาศพ จะ เห็นได้ว่า วัดนั้นมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์รวมทางด้าน จิตใจของ ประชาชนมาแต่ช้านาน การจะพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริงนั้น จะต้อง ดำเนินการในลักษณะของการจัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือ ชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคน รอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด และ จัดการพัฒนา บริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่นเหมาะสมกับสภาพ ความต้องการ และความ จำเป็นให้มากที่สุด (พระราชสุทธินาถมณฑล (จรัล ฐิตธัมโม), 2556: 14)

จากความเป็นมาของวัด และความสำคัญของวัด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของ ชุมชน และเพื่อศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี แล้วทำการ วิเคราะห์ข้อมูลจากพื้นที่ภาคสนามของวัดที่พัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ชุมชน เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดให้ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี ในการใช้เป็นแบบแผนของการพัฒนาวัด เพื่อประโยชน์ ของชุมชนให้มากที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

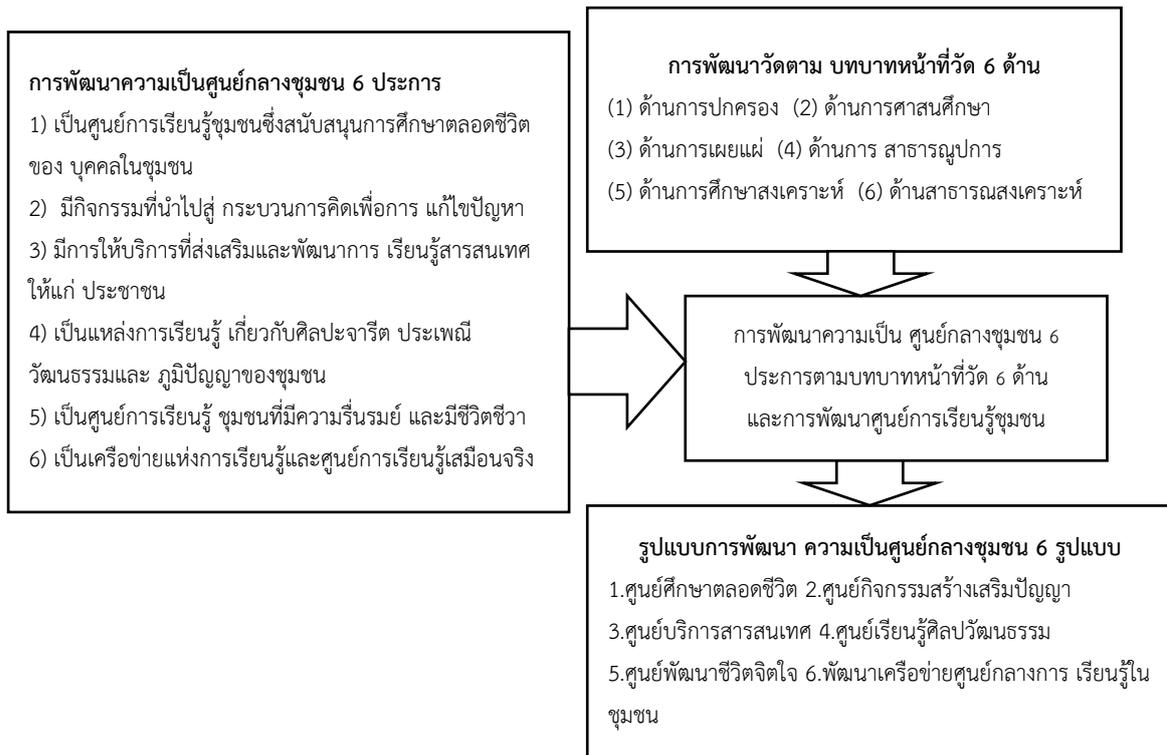
2. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล/หลัก แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น 2) กลุ่มข้าราชการ ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุดรธานี หัวหน้างานอำนวยการศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน จังหวัดอุดรธานี นายกเทศมนตรีเทศบาลแต่ละอำเภอ ผู้อำนวยการศูนย์การเรียนรู้และฝึกอบรมด้านผู้สูงอายุ จังหวัดอุดรธานี ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และ 3) กลุ่มประชาชนพื้นที่การวิจัย วัดที่จะพัฒนาเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม ซึ่งมีการสร้างเครื่องมือการวิจัยตามแบบของมหาวิทยาลัย โดยผ่านที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน แล้วปรับปรุงแบบก่อนนำแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนามจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารโดยการศึกษา รวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล 2. ผู้วิจัยกำหนด วัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีจัดบันทึกการ สัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์ บันทึกเสียง และบันทึกภาพ 4. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้ว นำมาวิเคราะห์ พร้อมทั้งแยกแยะ จับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อให้ข้อมูลนั้น เป็นไปตามระเบียบวิธี วิจัยเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 5. ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยการเชิญผู้ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา และสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกโดย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน เพื่อที่จะ ได้ผลการสนทนากลุ่มในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ และกระบวนการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1. การวิเคราะห์ข้อมูลด้านเอกสาร จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม จากแบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เพื่อตอบคำถาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัด อุตรดิตถ์” เพื่อทำการสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการวัดที่ดีมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของ บุคคลในชุมชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชนนั้น โดยการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชนเพื่อให้สามารถ เรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 มีกิจกรรมที่นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา มีกิจกรรมที่ นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อการแก้ไขปัญหา โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และความเดือดร้อนโดยการเรียนรู้ และร่วมกันแสวงหาคำตอบของ ปัญหาที่เกิดขึ้น

องค์ประกอบที่ 3 มีการให้บริการที่ส่งเสริม และพัฒนาการเรียนรู้อารยธรรมให้แก่ ประชาชน มีการให้บริการที่ส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้อารยธรรมให้แก่ประชาชนโดยการ จัด กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้อารยธรรมให้แก่ประชาชนที่มารับบริการ

องค์ประกอบที่ 4 เป็นแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะจารีต ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ของชุมชน

องค์ประกอบที่ 5 เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์และมีชีวิตชีวาเป็นศูนย์ การเรียนรู้ ชุมชนที่มีความรื่นรมย์ และมีชีวิตชีวา โดยการ จัดกิจกรรมด้านบันเทิงต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้ ประชาชนได้มี ส่วนร่วมและขณะเดียวกันต้องได้รับความรู้ด้วยโดยเป็นการเรียนรู้จากกิจกรรมที่เป็น สาระบันเทิงที่ หลากหลาย

องค์ประกอบที่ 6 เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง เป็น เครือข่ายแห่ง การเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง โดยจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริม เครือข่ายแห่งการเรียนรู้ และ พัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และเป็นแหล่งรวมสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ารับบริการสืบค้นสารสนเทศโดย ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2. การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี พบว่า เจ้าอาวาส ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัด 6 ด้าน ได้แก่

1) ด้านการปกครอง ได้แก่ 1. การจัดทำระเบียบปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากร ภายในวัด เช่น มีระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณรมีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัดมี ระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด เป็นต้น 2. การวางแผนการบริหาร จัดการอย่างเป็นระบบเจ้าอาวาสมีการมอบหมาย หน้าที่บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถมีจัดทำ ทะเบียนประวัติพระภิกษุสามเณรและ บุคลากรภายในวัดมีการจัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานมีการจัดทำสมุด เยี่ยม เป็นต้น 3. การพัฒนาและสวัสดิการ ได้แก่ มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและ บุคลากรภายในวัด มีการจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัดมีการ ประชุมคณะกรรมการวัด สม่าเสมอมีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

2) ด้านการศึกษา ได้แก่ 1. จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด 2. จัดสอนธรรมศึกษาให้แก่ นักเรียนนักศึกษาประชาชนภายในวัด 3. จัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา 4. จัดให้มีโครงการ ปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด 5. จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด 6. การ ส่งเสริมการศึกษา 7. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม 8. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณร และบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา 9. ส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3) ด้านการเผยแพร่ ได้แก่ 1. การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น 2. การทำบุญตักบาตร 3. การแสดงธรรมเทศนา 4. การจัดปฏิบัติธรรม 5. การเวียนเทียน 6. การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 7. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์การจัด นิทรรศการที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ 8. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี ท้องถิ่นการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณี ท้องถิ่น 9. การทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุสามเณร เช่น ในโรงเรียน หน่วยงานราชการหน่วยงานเอกชนหรือประชาชนตามหมู่บ้านต่าง ๆ 10. บุคลากรของวัดทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น เป็นพระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์พระจริยานิเทศ เป็นต้น 11. มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา เช่น วิทยูชมชนการแจก หนังสือธรรมะซีดีธรรมะ หอกระจายข่าว เป็นต้น 12. ภายในวัดมีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา เช่น มุมหนังสือ ห้องสมุด پایพุทธ ศาสนา สุภาสิต เป็นต้น 13. มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนประชาชนทั่วไป เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัมมจาริณี ค่ายคุณธรรม ฯลฯ

4) การสาธารณูปการ ได้แก่ 1. ภายในบริเวณวัดมีสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นเหมาะสมส่งเสริมสภาพความเป็นรณีสถานโดยดำเนินการในสิ่งต่าง ๆ ดัง เช่น ป้ายชื่อวัดตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพ พื้นที่ มีความสว่างงาม แพนผังติดตั้งไว้ในที่เปิดเผยเห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดชัดเจน ป้ายเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดป้ายประวัติโดยย่อเพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไปป้ายนิเทศข้อมูล เพื่อแสดงจำนวนสถิติข้อมูล ต่าง ๆ ของวัด ป้ายคติธรรมพุทธภาษิตเพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หรือคติธรรมสอนใจแก่บุคคลที่เข้ามาในวัดมุมหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่านเพื่อ เป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปที่สนใจ 2. การปรับปรุงพัฒนาดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด เช่น บริเวณวัดสงบรวมรื่นมีการจัดบริเวณวัดสถานที่เป็นระเบียบมีภาชนะรองรับขยะมูลฝอยมีบริเวณปลูก ดอกไม้ไม้ประดับเพื่อความร่มรื่นสวยงามมีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน เป็นต้น 3. ความสะอาด มั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ได้แก่ ความสะอาด ของอาคารเสนาสนะและภายในบริเวณวัดความมั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะมีความมั่นคง ปลอดภัยต่อการพำนักอาศัยใช้ประโยชน์หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 4. วัดมีสิ่งปลูกสร้างและอาคารเสนาสนะต่าง ๆ เพียงพอและเหมาะสมต่อการใช้ ประโยชน์สภาพสะอาดมั่นคงแข็งแรง 5. การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัดโดยวัดดำเนินการให้มีเพื่อให้ สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การจัดทำบัญชีการเงินของวัดการจัดทำทะเบียน ทรัพย์สินของวัดการแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัดการแต่งตั้ง คณะกรรมการวัด เป็นต้น

5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ 1. การจัดตั้งโรงเรียนศูนย์อบรมชมรม ต่าง ๆ ในวัด เช่น จัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์ อบรมเด็กก่อนเกณฑ์จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรมจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพจัดตั้งชมรมต่าง ๆ เพื่อรวมกลุ่ม ดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เป็นต้น 2. การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษา สงเคราะห์ เช่น ส่งเสริม สนับสนุนด้าน การศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ ส่งเสริม สนับสนุนประชาชนในการส่งเสริม อาชีพต่าง ๆ ส่งเสริม สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่าง ๆ ให้แก่เด็กยากจน หรือผู้ด้อยโอกาส

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ 1. การให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้านต่าง ๆ แก่ ประชาชน เช่น การ สงเคราะห์ผู้ยากไร้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ การระงับข้อพิพาท ข้อขัดแย้งของ ชาวบ้านการ ดำเนินการด้านการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ เป็นต้น 2. การมีส่วนร่วม สนับสนุนด้านการสา ธารณสงเคราะห์ เช่น การอำนวยความสะดวกในการให้ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่าง ๆ การจัดตั้งมูลนิธิ กองทุนเพื่อการกุศลการมีส่วนร่วม ร่วมในการส่งเสริมอาชีพของประชาชนการให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ต่าง ๆ เป็นต้น 3. การสร้างเครือข่าย แนวร่วม อาสาสมัคร จิตอาสาเพื่อดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ เช่น วัดสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธารณะกับองค์กรต่าง ๆ วัดส่งเสริม สนับสนุนให้มีจิต อาสา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาวัดจัดให้มีอาสาสมัคร แนวร่วมในการสอดส่องดูแลและพิทักษ์ พระพุทธศาสนา เป็นต้น 4. การมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนราชการ เช่น วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ของ ชุมชนส่วนราชการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

3. รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี พบว่า การ พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนมี 6 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 ศูนย์ศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีการศึกษาที่สูงส่งเสริมให้ พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติดีที่ดงามส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพ ส่งเสริมให้ปราชญ์ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

รูปแบบที่ 2 ศูนย์กิจกรรมสร้างเสริมปัญญา ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและ ประชาชน พัฒนาการตนเองตลอดเวลาพัฒนาตนเองตามหลักศีล สมาธิ และปัญญาจัดตั้งสำนักปฏิบัติ ธรรมจัดอบรมปฏิบัติ ธรรมสม่ำเสมอฝึกฝนตนเองเป็นประจำอบรมจิตให้สงบ

รูปแบบที่ 3 ศูนย์บริการสารสนเทศ ได้แก่ พัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนาและชุมชน ออกเผยแผ่ อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ถูกต้องนำองค์ความรู้ด้านพระพุทธ ศาสนาและองค์ความรู้ ในชุมชนออกเผยแผ่ในรูปแบบที่หลากหลาย

รูปแบบที่ 4 ศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและ ประชาชนเข้าใจ และร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วม กิจกรรมด้าน พระพุทธศาสนาจัดกิจกรรมวันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ

รูปแบบที่ 5 ศูนย์พัฒนาชีวิตจิตใจ ได้แก่ จัดห้องสมุดชุมชนภายในวัดรวบรวมหนังสือ เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาและชุมชนจัดมุมอ่านหนังสือ ห้องสมุดเคลื่อนที่จัดพิพิธภัณฑที่สะท้อนวิถี ชีวิตของชุมชน รวบรวมสิ่งที่มีค่าของชุมชนอนุรักษ์ รักษาวิถีชีวิตของชุมชน

รูปแบบที่ 6 พัฒนาเครือข่ายศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ วัด ชุมชน ชาวบ้าน และ หน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัดชุมชน วัด ชาวบ้าน และ หน่วยงานราชการ ประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) เป็นศูนย์การ เรียนรู้ชุมชนซึ่งสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลในชุมชน (2) มีกิจกรรมที่ นำไปสู่กระบวนการคิดเพื่อ การแก้ไขปัญหา โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและ ความเดือดร้อนโดยการเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาคำตอบของ ปัญหาที่เกิดขึ้น (3) มีการให้บริการที่ส่งเสริม และพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศให้แก่ประชาชน (4) เป็นแหล่งการ เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะจาริตประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน โดยการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น (5) เป็นศูนย์ การเรียนรู้ชุมชนที่มีความรื่นรมย์ ให้สัปปายะ (6) สร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง โดยจัดศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริงที่ ทันสมัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดวรญาณ ออคควชิโร (ยอดเพชร) (2559: 2) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการวัด ให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหาร จัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบ พบว่า ด้านบุคลากร อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิง ปัจเจกชนสั่ง การเพียงรูปเดียวและมีภาวะผู้นำสูง สร้างอัตลักษณ์ให้กับวัดโดยดำเนินโครงการตามทักษะ ความสามารถเพียงด้านเดียวจนปรากฏผลชัดเจน เจ้าอาวาสรูปใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่ สามารถสืบ สานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ และพระภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ขาดระเบียบวินัยของพระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งการขาด แคลนศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและกิจการคณะสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ขาด ทักษะการศึกษาซึ่งเป็น ที่ยอมรับของสังคม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดำเนินการอย่างตั้งรับ ด้านการร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน ขาดการประสานความเข้าใจสำหรับแต่ละโครงการที่วัดดำเนินการ

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี พบว่า ในการบริหารจัดการ วัด เจ้าอาวาส ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัด ซึ่งงานด้านต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ประกอบด้วย งานด้าน การปกครอง งานด้านการศาสนศึกษา งานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานด้านการสาธารณูปการ งาน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น ซึ่ง เป็นงานที่เจ้าอาวาสทุกรูปจะต้อง ปฏิบัติ ส่งเสริมงานทุกด้านให้ ประสบผลสำเร็จ เกิดประโยชน์ ทั้งคณะสงฆ์ และประชาชนในชุมชนอย่าง

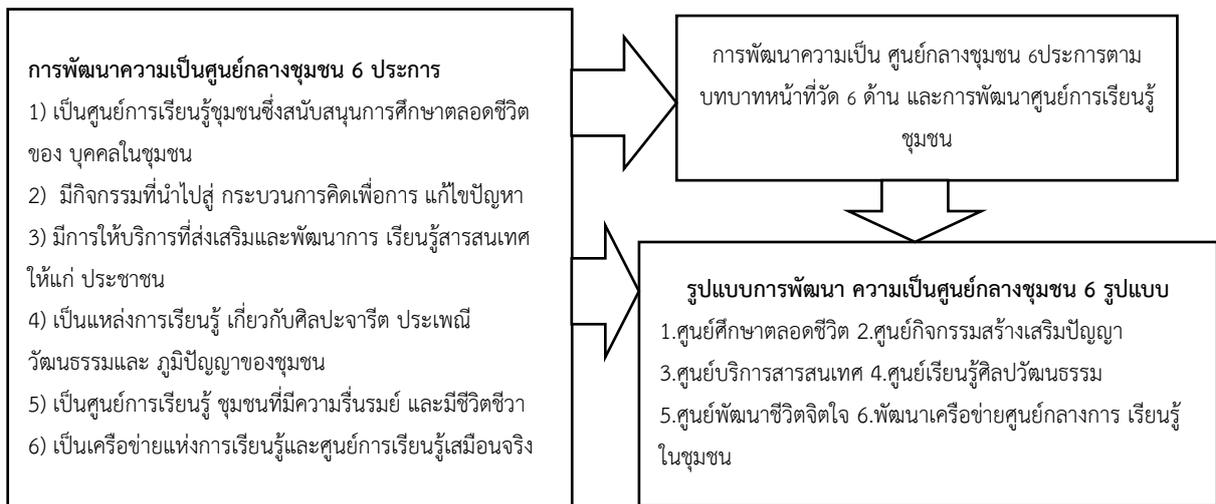
แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปรัชญ์กรณม์ ชุตินฺธโร (เวียสิงห์) (2566: 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทการบริหารวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระครูอุปัถฌ์วรคุณ วัดบ้านตะเคียน ตำบลสำโรงทาบ อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ผลการวิจัยพบว่า แหล่งเรียนรู้ชุมชนคือที่รวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ระบบ สารสนเทศและกิจกรรมด้านต่างๆ ในชุมชนเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย แหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดบ้านตะเคียนประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมชาว กูย แหล่งเรียนรู้การกล่อมของชาวกูยบ้านตะเคียน บทบาทของพระครูอุปัถฌ์วรคุณในการบริหารวัดบ้าน ตะเคียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนประกอบด้วยบทบาทด้านการปกครองโดยท่านทำหน้าที่ปกครองวัดใน ตำแหน่งเจ้าอาวาสดูแลความเรียบร้อยของพระสงฆ์ในวัดได้อย่างดี บทบาทด้านการศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ พระครูอุปัถฌ์วรคุณได้สนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุสามเณรและเยาวชนให้มีการศึกษาทั้งคดีโลก และคดีธรรม บทบาทด้านการเผยแผ่พระครูอุปัถฌ์วรคุณได้เผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนาจิตใจชาวพุทธและ เผยแผ่วัฒนธรรมประเพณีของชาวกูยให้เป็นที่รู้จักของประชาชนในวงกว้างทำให้วัดบ้านตะเคียนเป็นแหล่ง เรียนรู้ชุมชนชาวกูยได้อย่างโดดเด่น ปัจจัยแห่งความสำเร็จของพระครูอุปัถฌ์วรคุณในการพัฒนาวัดบ้าน ตะเคียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนเนื่องจากพระครูอุปัถฌ์วรคุณเป็นสงฆ์ที่มีจริยาวัตรตรงดงามเป็นที่เลื่อมใส ศรัทธาของชาวพุทธ มีเมตตาและเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยในการทำงานอย่างจริงจังตามคติของท่านที่ว่า ทำจากบารมี มือ...ไม่ใช่บารมี”

รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย 6 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ศูนย์ศึกษาตลอดชีวิต ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมี การศึกษาที่สูง ส่งเสริมให้ พระภิกษุสามเณรมีความประพฤติที่ดีงาม ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้านได้แสดง ศักยภาพ ส่งเสริมให้ปราชญ์ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน รูปแบบที่ 2 ศูนย์กิจกรรมสร้าง เสริมปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรและประชาชนพัฒนาตนเอง ตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา รูปแบบที่ 3 ศูนย์บริการสารสนเทศ พัฒนาสื่อด้านพระพุทธศาสนา และชุมชนออกเผยแผ่ อบรมพระภิกษุสามเณรและประชาชนในการใช้สื่อที่ ถูกต้องด้านพระพุทธศาสนา รูปแบบที่ 4 ศูนย์เรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและ ประชาชนเข้าใจและร่วมสืบสานศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น จัดกิจกรรมสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรม วันสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นประจำสม่ำเสมอ รูปแบบที่ 5 ศูนย์พัฒนาชีวิตจิตใจ จัดห้องสมุดชุมชน ภายในวัด รวบรวมหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชุมชน จัดมุมอ่านหนังสือ จัดพิพิธภัณฑ์ที่สะท้อนวิถี ชีวิตของชุมชน รูปแบบที่ 6 พัฒนาเครือข่ายศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ วัด ชุมชน ชาวบ้าน และ หน่วยงานราชการประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด ชุมชน วัด ชาวบ้าน และ หน่วยงานราชการ ประสานงานกันจัดแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกษชาติ) (2022 : 2) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดตามแนว 5 ส. ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาวัดตามแนว 5 ส. ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านสะสาง จัดแยก

สิ่งของที่จำเป็นต้องใช้เช่นเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องครัว สำนักงาน กับของที่ไม่จำเป็นต้องใช้ ให้เป็นหมวดหมู่ ด้านสะดวก จัดระเบียบการวางสิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ให้ใช้ได้ทันทีเมื่อต้องการ ด้านสะอาด ปิดกวาดเช็ดถู สถานที่ สิ่งของ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ให้สะอาดอยู่เสมอ ด้านสุขลักษณะ รักษาและปฏิบัติ 3 ส. ได้แก่ สะอาด สะดวกให้ถูกสุขลักษณะ และทำวัดให้สะอาดให้ดีตลอดไป ด้านสร้างนิสัย รักษาและปฏิบัติ 4 ส. แรก ให้เป็นประจำ หรือสิ่งที่กำหนดไว้แล้วอย่างถูกต้อง

สรุปองค์ความรู้

จากการศึกษาองค์ประกอบในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน และรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรธานี สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้น ๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน จังหวัดอุดรธานี เน้นเฉพาะหลักธรรมหรือคุณธรรมที่เหมาะสม
3. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิผลการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของ ชุมชน จังหวัดอุดรธานี หลังจากงานวิจัยฉบับนี้ไปใช้ทดลองจริง
4. ควรศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางการ เรียนรู้ของชุมชน จังหวัดอุดรธานี

เอกสารอ้างอิง

- ชัย เรืองศิลป์. (2560). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ พ.ศ. 2352-2453 แง่มุมทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมร, ม.ป.ท.
- โชติ กัลยาณมิตร. (1996). *สถาปัตยกรรมไทยดั้งเดิม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระปรัชญ์กรณ์ ชุตินธโร (เวียสิงห์). (2566). *บทบาทของการบริหารวัดในฐานะแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพระครูอุตปธรรมวรกุล วัดบ้านตะเคียน ตำบลลำโรงทาบ อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดวีรญาณ อควชิโร (ยอดเพชร). (2559). *พัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ในยุคโลกาภิวัตน์*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกษชาติ). (2565). *รูปแบบการพัฒนาวัดตามหลัก 5 ส ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัส ฐิตธัมโม). (2556). *การบริหารงานวัด*. สิงห์บุรี: วัดอัมพวัน.
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมพระยารัศยานุวัตติวงศ์ และพระยาอนุমানราชธนา. (2521). *หมายเหตุความรู้ต่าง ๆ เล่มที่ 4*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กรมพระยารัศยานุวัตติวงศ์ และกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (1983). *สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เล่มที่ 14*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สภาครู.